

TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHỆ THÔNG TIN VÀ TRUYỀN THÔNG
KHOA CÔNG NGHỆ TỰ ĐỘNG HÓA

Th.S. Nguyễn Thị Thu Hiền
Th.S. Phạm Thị Hồng Anh

BÀI GIẢNG
LÝ THUYẾT ĐIỀU KHIỂN TỰ ĐỘNG

Tài liệu lưu hành nội bộ

TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHỆ THÔNG TIN VÀ TRUYỀN THÔNG
KHOA CÔNG NGHỆ TỰ ĐỘNG HÓA

Th.S. Nguyễn Thị Thu Hiền

Th.S. Phạm Thị Hồng Anh

BÀI GIẢNG
LÝ THUYẾT ĐIỀU KHIỂN TỰ ĐỘNG

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2022

MỤC LỤC

MỤC LỤC	3
DANH MỤC HÌNH ẢNH	7
CÁC TỪ VIẾT TẮT	10
MỞ ĐẦU	11
CHƯƠNG 1: MÔ TẢ MỘT HỆ THỐNG ĐIỀU KHIỂN CƠ BẢN	12
Bài 1: Khái niệm về hệ thống điều khiển tự động (Số tiết: 03 tiết).....	12
1.1 Các khái niệm cơ bản	12
1.2 Các phần tử cơ bản của hệ thống điều khiển tự động	13
1.3. Các nguyên tắc điều khiển cơ bản	14
1.3.1. Nguyên tắc điều khiển theo sai lệch.....	14
1.3.2. Nguyên tắc điều khiển theo tín hiệu nhiễu loạn (bù nhiễu)	15
1.3.3. Nguyên tắc điều khiển hỗn hợp (theo sai lệch và bù nhiễu)	15
1.3.4. Nguyên tắc điều khiển thích nghi.....	16
1.4. Phân loại các hệ thống điều khiển tự động	16
1.4.1 Phân loại theo nguyên lý xây dựng.....	16
1.4.2. Phân loại theo tính chất của lượng vào.....	17
1.4.3. Phân loại theo dạng tín hiệu sử dụng trong hệ thống.....	17
1.4.4. Phân loại theo dạng phương trình toán học mô tả hệ thống.....	18
1.4.5. Phân loại theo tính chất của các tác động bên ngoài.....	18
1.4.6. Phân loại theo số lượng đại lượng cần điều khiển.....	18
1.5. Quá trình thiết lập một hệ thống điều khiển	19
Câu hỏi, bài tập chương 1	19
CHƯƠNG 2: MÔ HÌNH TOÁN HỌC HỆ THỐNG ĐIỀU KHIỂN	21
Bài 2: Hàm truyền đạt của hệ thống điều khiển (Số tiết: 03)	21
2.1 Các khâu cơ bản	21
2.1.1 Khâu khuếch đại.....	21
2.1.2 Khâu tích phân	21
2.1.3 Khâu vi phân	22
2.1.4 Khâu bậc nhất	22
2.1.5 Khâu bậc hai	22
2.1.6 Khâu bậc n	22
2.2 Mô hình trong miền tần số	22
2.2.1 Khái niệm về phép biến đổi Laplace và ứng dụng	22
2.2.2 Hàm số truyền của hệ thống ĐKTD.....	33
2.2.3 Hàm truyền đạt của mạch điện	35
2.2.4 Hàm truyền của hệ thống cơ khí	37
2.2.5 Sự tương đương giữa hệ cơ khí với một mạch điện	40
2.2.6 Hàm truyền của các phân tử điện tử.....	41
Bài 3: Mô hình toán học trong miền thời gian (3 tiết)	44
2.3 Mô hình toán học trong miền thời gian	44
2.3.1 Khái niệm trạng thái và biến trạng thái.....	44
2.3.2 Hệ tuyến tính hệ số hằng.....	46

2.3.3 Ứng dụng biểu diễn mô hình toán học trên không gian trạng thái.....	46
2.4 Chuyển từ hàm truyền đạt sang không gian trạng thái và ngược lại	49
2.4.1 Chuyển từ hàm truyền đạt sang không gian trạng thái.....	49
2.4.2 Chuyển từ không gian trạng thái sang hàm truyền đạt.....	53
2.5 Tuyến tính hóa.....	54
Câu hỏi bài tập chương 2:	54
CHƯƠNG 3: ĐÁP ỨNG THỜI GIAN	58
Bài 4: Đặc tính của các khâu động học (3 tiết).....	58
3.1 Các đặc tính của hệ thống ĐKTD.....	58
3.1.1 Đặc tính thời gian	58
3.1.4 Đặc tính tần số.	59
3.2 Các khâu động học điển hình.....	62
3.2.1 Định nghĩa các khâu động học điển hình	62
3.2.2. Các khâu nguyên hàm.	63
3.2.3 Khâu tích phân.	67
3.2.4 Khâu vi phân	68
3.2.5 Khâu trễ.....	69
3.3 Mô hình ZPK (Zero, Pole and Gain).....	70
Câu hỏi và bài tập:	72
Bài 5: Một số vấn đề hệ thống bậc 1 và bậc 2 (số tiết 03).....	74
3.4 Hệ thống bậc nhất	74
3.5 Hệ thống bậc 2.....	77
3.5.1 Hệ thống đáp ứng xung tắt dần (Overdamped)	78
3.5.2 Hệ thống đáp ứng dưới tắt dần (Underdamped)	79
3.5.3 Hệ thống đáp ứng không bị nhụt (Undamped)	80
3.5.4 Hệ thống đáp ứng tắt dần tới hạn (Critically Damped Response)	80
3.5.5 Tìm đáp ứng tự do	81
3.6 Một số vấn đề chung về hệ thống bậc hai	81
3.7 Hệ thống bậc hai dưới tắt dần (Underdamped).....	83
Câu hỏi và bài tập:	86
Câu hỏi và bài tập chương 3:	88
CHƯƠNG 4: CÁC PHƯƠNG PHÁP GIẢM THIỂU HỆ THỐNG ĐA CẤP	91
Bài 6: Các phương pháp giảm thiểu hàm đa cấp(số tiết 03).....	91
4.1 Sơ đồ khối của một hệ thống.....	91
4.1.1 Hệ thống dạng nối tiếp.....	91
4.1.2 Hệ thống dạng song song(Parallel Form)	93
4.1.3. Hệ thống dạng phản hồi (Feedback Form).....	93
4.2 Phân tích và thiết kế hệ thống phản hồi.....	97
Câu hỏi và bài tập:	100
Bài 7: Grap tín hiệu (số tiết 03)	104
4.3 Grap tín hiệu	104
4.3.1 Các khái niệm cơ bản.....	104

4.3.2 Các dạng biểu diễn Graph tín hiệu	104
4.3.3 Các quy tắc biến đổi Graph	105
4.3.4 Quy tắc Masson	105
Câu hỏi và bài tập chương 4:	107
CHƯƠNG 5: SỰ ỔN ĐỊNH CỦA HỆ THỐNG.....	111
Bài 8: Tiêu chuẩn ổn định đại số (Số tiết: 03)	111
5.1 Khái niệm về ổn định hệ thống điều khiển tự động.....	111
5.2. Nhận xét chung.....	112
5.3 Tiêu chuẩn ổn định đại số.	112
5.3.1 Tiêu chuẩn Routh	113
5.3.2 Tiêu chuẩn Hurwitz	114
5.3.3 Một số trường hợp đặc biệt của tiêu chuẩn Routh.....	115
5.3.4. Sử dụng tiêu chuẩn Routh – Hurwitz để thiết kế sự ổn định	117
Câu hỏi và bài tập	118
Bài 9: Tiêu chuẩn ổn định tần số (Số tiết: 03)	120
5.4. Tiêu chuẩn ổn định tần số	120
5.4.1. Tiêu chuẩn ổn định Nyquist.....	120
5.4.2. Tiêu chuẩn ổn định Mikhailov	122
5.5. Xét ổn định cho hệ có mô tả toán học dưới dạng mô hình trạng thái.....	123
Câu hỏi và bài tập	124
Câu hỏi và bài tập chương 5:	126
CHƯƠNG 6: CHẤT LƯỢNG HỆ THỐNG.....	128
Bài 10: Sai số ở trạng thái xác lập và loại hệ thống (Số tiết: 03)	128
6.1 Mở đầu	128
6.2 Sai số ở trạng thái xác lập (SSE)	129
6.2.1. SSE đối với hệ hở ($T(s)$)	129
6.2.2. SSE đối với hệ thống phản hồi đơn vị	130
6.3. Hằng số sai số tĩnh và loại hệ thống	133
6.3.1. Hằng số sai số tĩnh	133
6.3.2. Loại hệ thống.....	136
Câu hỏi và bài tập	137
Bài 11: Các tham số kỹ thuật rút ra từ SSE và tính SSE cho hệ thống phản hồi, hệ thống có nhiễu (Số tiết: 03)	140
6.4. Các tham số kỹ thuật rút ra từ SSE	140
6.5. SSE cho nhiễu	141
6.6. SSE cho hệ thống phản hồi không phải là đơn vị	143
6.7 Độ nhạy	146
Câu hỏi và bài tập chương 6:	147
CHƯƠNG 7: TỔNG HỢP HỆ THỐNG ĐIỀU KHIỂN	152
Bài 12: Tổng hợp hệ thống điều khiển(số tiết 03)	152
7.1. Khái niệm.....	152

7.2. Bộ điều khiển PID	153
7.2.1. Định nghĩa.....	153
7.2.2. Các Luật Điều Khiển.....	154
7.3. Các phương pháp tổng hợp Bộ điều khiển PID	160
7.3.1. Phương pháp Ziegler–Nichols	161
7.3.2. Phương pháp tổng hằng số thời gian (Kuhn)	165
7.4. Tính điều khiển được và quan sát được	166
Câu hỏi và bài tập chương 7:	167
Câu 1. Tổng hợp bộ điều khiển là gì? Tại sao phải tổng hợp bộ điều khiển?	167
CHƯƠNG 8: HỆ THỐNG ĐIỀU KHIỂN SỐ [1].....	172
Bài 13: Hệ thống điều khiển số (số tiết 03)	172
8.1 Mở đầu	172
8.2. Mô hình giữ mẫu bậc không (ZOH – zero order hold)	175
8.3. Biến đổi Z.....	175
8.4 Hàm truyền đạt	176
8.5 Sự ổn định	178
8.6. Sai số xác lập.....	179
Câu hỏi bài tập chương 8	181
TÀI LIỆU THAM KHẢO	186
CÁC CÂU HỎI THƯỜNG GẶP	187

DANH MỤC HÌNH ẢNH

Hình 1.1: Sơ đồ điều khiển của lò hơi để phát điện.....	12
Hình 1.2: Sơ đồ tổng quát hệ thống điều khiển tự động	13
Hình 1.3: Sơ đồ cấu trúc của nguyên tắc điều khiển theo sai lệch bám	15
Hình 1.4: Sơ đồ cấu trúc của nguyên tắc điều khiển theo tín hiệu nhiều	15
Hình 1.5: Sơ đồ cấu trúc của nguyên tắc điều khiển hỗn hợp	16
Hình 1.6: Sơ đồ cấu trúc của nguyên tắc điều khiển thích nghi	16
Hình 2.1: Sơ đồ một hệ thống điều khiển tổng quát	21
Hình 2.2: Sơ đồ khâu khuếch đại tĩnh.....	21
Hình 2.3: Sơ đồ khâu khuếch đại tầng.....	21
Hình 2.4: Điện trở	35
Hình 2.5: Điện cảm L.....	35
Hình 2.6: Tự điện C	36
Hình 2.7: Sơ đồ các phần tử mạch điện RLC mắc nối tiếp	36
Hình 2.8: Sơ đồ các phần tử mạch điện RLC mắc song song	37
Hình 2.9: Sơ đồ biểu diễn lò xo	37
Hình 2.10: Sơ đồ biểu diễn bộ giảm chấn dầu ép	38
Hình 2.11: Sơ đồ biểu diễn trọng khối.....	38
Hình 2.12: Sơ đồ biểu diễn thiết bị giảm chấn	38
Hình 2.13: Sơ đồ biểu diễn lực tác động lên trọng khối	39
Hình 2.14: Sơ đồ biểu diễn sự tương đương giữa mạch cơ khí và mạch điện.....	40
Hình 2.15: Biểu diễn phần tử khuếch đại thuật toán	41
Hình 2.16: Sơ đồ hệ thống khuếch đại đảo	42
Hình 2.17: Sơ đồ khối biểu diễn hệ thống điều khiển trong không gian trạng thái.....	45
Hình 2.18: Sơ đồ mạch RLC mắc hỗn hợp.....	46
Hình 2.19: Sơ đồ mạch RLC mắc nối tiếp.....	47
Hình 2.20: Sơ đồ mạch RLC mắc nối tiếp.....	48
Hình 2.21: Sơ đồ biểu diễn bằng sơ đồ khối trong gian trạng thái	52
Hình 3.1: Đặc tính của các hàm trong đặc tính tần số	61
Hình 3.2: Đặc tính tần số biên độ pha.....	61
Hình 3.3: Biểu diễn khâu động học điển hình.	63
Hình 3.4. Đặc tính thời gian của khâu không quán tính	63
Hình 3.5: Đặc tính tần số của khâu không quán tính.....	64
Hình 3.6: Đặc tính thời gian của khâu quán tính bậc nhất.....	64
Hình 3.7: Đặc tính tần số của khâu quán tính bậc nhất	65
Hình 3.8: Đặc tính thời gian của khâu bậc hai.....	66
Hình 3.9: Đặc tính tần số của khâu bậc hai	66

Hình 3.10: Đặc tính thời gian của tích phân	67
Hình 3.11: Đặc tính tần số của khâu tích phân	68
Hình 3.12: Đặc tính thời gian của khâu vi phân lý tưởng.....	69
Hình 3.13: Đặc tính tần số của khâu vi phân lý tưởng	69
Hình 3.14. Đặc tính quá độ và các đặc tính tần số của khâu trễ	70
Hình 3.15: Sơ đồ bố trí các điểm cực và điểm không.....	71
Hình 3.16: Hệ thống đối tượng làm ví dụ 3	72
Hình 3.17: Hệ thống bậc nhất và phân bố điểm cực.....	74
Hình 3.18: Đáp ứng đầu ra của hệ thống bậc 1 với tín hiệu bậc thang đơn vị	75
Hình 3.19: Đường đặc tính đáp ứng của hệ thống bậc nhất	76
Hình 3.20: Các hệ thống bậc hai và đáp ứng với tín hiệu bậc thang đơn vị.....	78
Hình 3.21: Đáp ứng bậc hai tạo bởi các nghiệm phức.....	80
Hình 3.22: Đáp ứng bậc hai theo hệ số tắt dần	83
Hình 4.1: Sơ đồ khối của hệ thống	91
Hình 4.2: Sơ đồ khối của hệ thống nối tiếp	92
Hình 4.3: Hệ thống ghép nối tiếp.....	92
Hình 4.5: Sơ đồ khối của hệ thống có phản hồi.....	93
Hình 4.6: a) Hệ thống phản hồi âm b) Hệ thống phản hồi dương	94
c) Hàm truyền của hệ thống có phản hồi	94
Hình 4.7: Sơ đồ khối hệ thống phản hồi đơn vị.....	94
Hình 4.8: Hình biến đổi các sơ đồ khối cơ bản.....	96
Hình 4.9: Rút gọn sơ đồ áp dụng các quy tắc biến đổi	97
Hình 4.10: Hệ thống có phản hồi âm	98
Hình 4.11: Sơ khối hệ thống phản hồi biết trước hệ số khuếch đại.....	98
Hình 4.12: Sơ đồ khối của hệ thống phản hồi khi hệ số khuếch đại K chưa biết.....	99
Hình 4.13: Một nút cơ bản	104
Hình 4.14: Biểu diễn một nhánh cơ bản	104
Hình 4.15: Graph biểu diễn hệ thống nối tiếp.....	104
Hình 4.16: Graph biểu diễn hệ thống song song.....	104
Hình 4.17: Graph biểu diễn hệ thống có phản hồi.....	105
Hình 4.18: Sơ khối minh họa quy tắc Masson.....	106
Hình 5.1. Hệ thống có hệ số khuếch đại K chưa biết	117
Hình 5.2. Vòng bao của đường cong $W_H(j\omega)$	120
Hình 5.3. Điểm chuyển đổi trên đặc tính tần số Logarit.....	122
Hình 5.4. Véc tơ đa thức đặc tính $A(j\omega)$	123
Hình 6.1. Các tín hiệu thử đầu vào	128
Hình 6.2. Các dạng hệ thống tính sai số ở trạng thái xác lập	129

Hình 6.3. Hệ thống có sai số ở trạng thái xác lập với $T(s)$	130
Hình 6.4. Hệ thống phản hồi đơn vị không có bộ tích phân.....	132
Hình 6.5. Hệ thống phản hồi đơn vị có một bộ tích phân.....	133
Hình 6.6. Hệ thống không có và có bộ tích phân.....	134
Hình 6.7. Hệ thống có n bộ tích phân	136
Hình 6.8. Hệ thống phản hồi âm có nhiều tác động	141
Hình 6.9. Hệ thống phản hồi nhiều	142
Hình 6.10. Hệ thống phản hồi âm có nhiều tác động với các đối tượng thực	143
Hình 6.11. Biến đổi hệ thống phản hồi không phải là đơn vị thành hệ thống phản hồi đơn vị.	144
Hình 6.12. Hệ thống phản hồi không phải là đơn vị.....	144
Hình 6.13. Hệ thống phản hồi âm không phải là đơn vị có nhiều tác động	145
Hình 6.14. Độ nhạy đối với hệ kín.....	146
Hình 6.15. Độ nhạy đối với SSE.....	147
Hình 7.1. Cấu trúc cơ bản của một hệ thống điều khiển.....	152
Hình 7.2. Sơ đồ khối của bộ điều khiển PID	153
Hình 7.3. Các đặc tính của quy luật điều chỉnh tỷ lệ vi phân	157
Hình 7.4. Các đặc tính của quy luật điều chỉnh tỷ lệ tích phân	158
Hình 7.5. Các đặc tính của quy luật điều chỉnh tỷ lệ vi tích phân	160
Hình 7.6. hàm quá độ của mô hình bậc nhất có trễ của đối tượng	161
Hình 7.7. Xác định tham số cho mô hình xấp xỉ	162
Hình 7.8. Xác định hằng số khuếch đại tới hạn	164
Hình 8.1. Sơ đồ điều khiển phản hồi có sử dụng máy tính.....	172
Hình 8.2. Tín hiệu được trích mẫu sử dụng trong máy tính số.....	173
Hình 8.3. Tín hiệu $r(t)$ được trích mẫu.....	173
Hình 8.4. Tích của dạng sóng theo thời gian và tín hiệu trích mẫu	174
Hình 8.5. Tín hiệu $r(t)$ được trích mẫu.....	175
Hình 8.6. Hệ thống tín hiệu trích mẫu	177
Hình 8.7. Mặt phẳng phân bố sự ổn định.....	178
Hình 8.8. Hệ thống điều khiển phản hồi đã được trích mẫu	179
Hình 8.9. Sai số xác lập của hệ điều khiển số.....	180

CÁC TỪ VIẾT TẮT

STT	Từ viết tắt	Ý nghĩa của từ
1	ĐKTĐ	Điều khiển tự động
2	ĐC	Điều chỉnh
3	HTTĐ	Hệ thống tự động
4	HST	Hàm số truyền
5	ĐTTS	Đặc tính tần số
6	PT	Đặc tính pha tần số
7	BT	Đặc tính biên độ tần số
8	BTL	Đặc tính biên độ tần số logarit
9	TB	Thiết bị
10	TBĐK	Thiết bị điều khiển
11	HT ĐKTĐ	Hệ thống điều khiển tự động
12	PID	Bộ điều khiển tỉ lệ, vi, tích phân
12	PI	Bộ điều khiển tỉ lệ tích phân
14	PD	Bộ điều khiển tỉ lệ vi phân